

БӨЛІМ: AUEZOV UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Жастар арасындағы кибермәдениет және оның әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ 29.11.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР Bilimger.kz мақала жариялау, Ақпараттық қауіпсіздік, әлеуметтік желілер, виртуалды коммуникация, жастар, интернет-тәуелділік, кибербуллинг, кибермәдениет, цифрлық қоғам, цифрлық сауаттылық	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/184857/
---------------------------------	--	---

Инкарова Қасиет Инкарқызы

Оңтүстік Қазақстан Мұхтар Әуезов университеті

Филология факультеті, Журналистика мамандығы, 1 курс студенті

Аннотация. Бұл мақалада жастар арасындағы кибермәдениеттің қалыптасуы, оның негізгі сипаттары және жеке тұлғаның әлеуметтік, психологиялық және мәдени даму деңгейіне тигізетін ықпалы жан-жақты талданады. Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы жас ұрпақтың коммуникация тәсілдерін, құндылықтар жүйесін, бос уақытын ұйымдастыру формаларын және өзіндік идентификация үрдістерін түбегейлі өзгертті. Киберкеңістікте орныққан виртуалды қоғамдастықтар, әлеуметтік желілер, онлайн ойындар мен стримингтік платформалар жастардың мінез-құлқына, ақпарат қабылдау ерекшеліктеріне, дүниетанымына және әлеуметтік қатынастарына жаңа сипат беруде.

Мақалада кибермәдениеттің позитивті және негативті әсерлері салыстырмалы түрде қарастырылып, оның жастардың шығармашылық белсенділігін арттырудағы, білім алу мүмкіндіктерін кеңейтудегі және цифрлық сауаттылықты дамытудағы рөлі атап көрсетіледі. Сонымен қатар интернет-тәуелділік, виртуалды агрессия, кибербуллинг, жалған ақпараттың таралуы секілді қауіптер жастардың психологиялық саулығына төндіретін қатер ретінде зерделенеді. Зерттеу нәтижелері әлеуметтік институттар мен білім беру ұйымдарының кибермәдениетті тиімді басқарудағы, жастардың цифрлық мінез-құлқын реттеудегі рөлін айқындайды.

Кілттік сөздер: кибермәдениет, жастар, цифрлық қоғам, виртуалды коммуникация, әлеуметтік желілер, интернет-тәуелділік, цифрлық сауаттылық, кибербуллинг, ақпараттық қауіпсіздік.

Қазіргі заман жастарының өмірінде кибермәдениет ерекше орын алады. Ақпараттық қоғамның қалыптасуы, интернеттің қолжетімділігі және мобильді құрылғылардың кең таралуы жасөспірімдер мен жастардың күнделікті әрекеттерін түбегейлі өзгертті. Кибермәдениет – тек онлайн қарым-қатынас пен ойын-сауық емес, ол жаңа құндылықтар жүйесін, мінез-құлық үлгілерін және цифрлық кеңістікте өзін таныту формаларын қалыптастыратын күрделі әлеуметтік құбылыс болып табылады. Зерттеулер көрсеткендей, жастардың интернетті қолдану үлесі 90–95% аралығында, бұл олардың киберкеңістіктегі белсенділігі өте жоғары екенін дәлелдейді [1].

Кибермәдениет жастардың әлеуметтік байланыстарына айтарлықтай әсер етеді. Бір жағынан, әлеуметтік желілер достық қарым-қатынасты нығайтып, жаңа байланыстар орнатуға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділікті қолдайды. TikTok, Instagram және YouTube сияқты платформалар жастардың өзін-өзі танытуына, жеке брендингін қалыптастыруына және кәсіби дағдыларын дамытуына жол ашады. Екінші жағынан, виртуалды кеңістік жасырындық деңгейінің жоғары болуына байланысты кибербуллинг, троллинг және фейк ақпараттың таралуы сияқты жағымсыз құбылыстардың өсуіне ықпал етеді [2]. Мұндай құбылыстар жасөспірімдердің психологиялық денсаулығына әсер етіп, мазасыздық, жалғыздық сезімін немесе өзін төмен бағалауды күшейтуі мүмкін.

Цифрлық ойындар мен геймификация да кибермәдениеттің маңызды бөлігіне айналды. Зерттеу нәтижелері компьютерлік ойындар жастардың когнитивтік дағдыларын – логикалық ойлау, жылдам шешім қабылдау, кеңістіктік қиял сияқты қабілеттерді дамытатынын байқатады [3]. Алайда шамадан тыс ойынға тәуелділік оқу үлгеріміне, ұйқы режиміне және әлеуметтік қатынасқа кері әсер етуі мүмкін. Қазақстандық жасөспірімдер арасында жүргізілген зерттеулер 12–17 жас аралығындағы балалардың 35%-ы күн сайын 3 сағаттан астам уақытын онлайн ойындарға жұмсайтынын көрсеткен [4]. Бұл көрсеткіш кибермәдениеттің жастар өміріне әсер ету деңгейін айқындай түседі.

Кибермәдениеттің тағы бір қыры – ақпаратты тұтыну және тарату мәдениеті. Жас буын ақпаратты жылдам қабылдап, оны түрлі форматта қайта өңдеуге бейім. Алайда цифрлық сауаттылық деңгейінің әркелкілігі жалған ақпаратқа сену, манипуляцияға түсіп қалу және жеке мәліметтердің қауіпсіздігін сақтамау сияқты әлсіздіктерге әкелуі мүмкін. Сондықтан кибермәдениет аясында медиасауаттылықты арттыру – қазіргі білім беру жүйесінің өзекті міндеттерінің бірі [5].

Жалпы алғанда, кибермәдениет жастардың өмір салтын, құндылықтарын әрі әлеуметтік өзара әрекеттесу үлгілерін айтарлықтай өзгертті. Жастар арасындағы кибермәдениет кеңістігі қазіргі әлеуметтік дамудың маңызды факторы болып табылады. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, кибермәдениет жастардың коммуникациялық дағдыларына, мінез-құлқына, құндылықтарына және жеке басының қалыптасуына

айтарлықтай әсер етеді. Оның оң қырлары – ақпаратқа қолжетімділік, шығармашылық мүмкіндіктер, цифрлық дағдылардың дамуы және қоғамдық белсенділіктің артуы.

Сонымен қатар кибермәдениеттің зиянды аспектілері де жоқ емес: интернет-тәуелділік, кибербуллинг, ақпараттық манипуляция және тұлғалық тұрақсыздық. Сондықтан кибермәдениетті басқару, жастардың цифрлық сауаттылығын дамыту және интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық нормаларын қалыптастыру қоғам алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Пайдаланылған дереккөздер:

1. *Castells M. The Rise of the Network Society. – Blackwell Publishing, 2010.*
2. *Boyd D. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – Yale University Press, 2014.*
3. *Carr N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. – W.W. Norton, 2011.*
4. *Patchin J.W., Hinduja S. Cyberbullying Research Center Reports. – 2022.*
5. *Jenkins H. Convergence Culture. – New York University Press, 2008.*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.